

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

(כו) לא תהיה משפלה ועקרה בארצה את מספר ימיה אמלא: (כו) לא תהיה משפלה ועקרה בארצה את מספר ימיה אמלא: (כו) לא תהי מתפלא ועקרא בארעה ית מניו ימיה אשלים:

(כז) את אימתי אשלח לפניך והמתי את כל העם אשר תבא בהם ונתתי את כל איביה אליה ערף: (כז) את אימתי אשלח לפניך והמתי את כל העם אשר תבא בהם ונתתי את כל איביה אליה ערף: (כז) ית אימתי אשלח קדמך ואתפר (נ"א, וְאֲשַׁגֵּשׁ) ית כל עמא דאת אתי לאגחא בהון ואמסר ית כל בעלי דבבך קדמך מחורי קרל:

(כח) ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך: (כח) ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך: (כח) ואשלח ית ערעיתא קדמך ותתרה ית חזאי ית פנענאי וית התאי מן קדמך:

(כט) לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה עליה חית השדה: (כט) לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה עליה חית השדה: (כט) לא אתרכנו מן קדמך בשתא חדא דילמא תהי ארעא צדיא ותסגי עלך חיות ברא:

(ל) מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ: (ל) מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ: (ל) זעיר זעיר אתרכנו מן קדמך עד דתסגי ותחס ית ארעא:

(לא) ושתתי את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר כי אתן בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו מפניך: (לא) ושתתי את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר כי אתן בידכם את ישבי הארץ וגרשתמו מפניך: (לא) ואשוי ית תחומך מימא דסוף ועד ימא דפלשתאי וממדברא עד פרת ארי אמסר בידיכון ית יתבי ארעא ותתרכנו מן קדמך:

(לב) לא תכרת להם ולאליהם ברית: (לב) לא תכרת להם ולאליהם ברית: (לב) לא תגזר להון ולטעותהון קום:

(לג) לא ישבו בארצה פן יחטיאו אתך לי כי תעבד את אליהם פי יהיה להם למוקש: (לג) לא ישבו בארצה פן יחטיאו אתך לי כי תעבד את אליהם פי יהיה להם למוקש: (לג) לא יתבון בארעה דילמא יחזיבון יתך קדמי ארי תפלח ית טעותהון ארי יהון לה לתקלא:

(א) ואל משה אמר עלה אל יהוה אתה ואתה נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחיתם מרחק: (א) ואל משה אמר עלה אל יהוה אתה ואתה נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחיתם מרחק: (א) ואלמשה אמר סק לקדם יי את ואתה נדב ואביהוא ושבעים מסבי ישראל ותסגדון מרחק:

(ב) ונגש משה לבדו אל יהוה והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו: (ב) ונגש משה לבדו אל יהוה והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו: (ב) ויתקרב משה בלחודוהי לקדם יי ואגון לא יתקרבון ועמא לא יסקון עמיה:

(ג) ויבא משה ויספר לעם את כל דברי יהוה ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר יהוה נעשה: (ג) ויבא משה ויספר לעם את כל דברי יהוה ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר יהוה נעשה: (ג) ואתא משה ואשתעי לעמא ית כל פתגמאי דיי וית כל דינאי ואתיב כל עמא קלא חד ואמרו כל פתגמאי די מליל יי נעבד:

(ד) ויכתב משה את כל דברי יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל: (ד) ויכתב משה את כל דברי

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

יְהוָה וַיִּשְׁכַּם בַּבֶּקֶר וַיָּבִן מִזְבֵּחַ תַּחַת הַהָר וַיִּשְׁתַּיֵּם עֲשָׂרָה מִצְבָּח לְשָׁנִים עֶשֶׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: (ה) וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה יֵת כָּל פְּתֻגְמֵיָא דִּי וְאִקְרַם בְּצַפְרָא וּבְנָא מִדְּבַחָא בְּשַׁפּוּלֵי טוּרָא וַתִּרְתָּא עֲשָׂרֵי קָמוּ לְתַרֵי עֶסֶר שִׁבְטֵיָא דִּישְׂרָאֵל:

(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת נְעָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֵלְת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פְּרִים: (ה) וַיִּשְׁלַח אֶת נְעָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֵלְת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פְּרִים: (ה) וַיִּשְׁלַח יֵת בּוֹכְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִסְקוּ עֲלוֹן וְקָרִיבוּ נִכְסֵת קוּדְשִׁיו קָדָם יְיָ תוֹרִיו:

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֲגָנֹת וַחֲצֵי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ: (ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֲגָנֹת וַחֲצֵי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ: (ו) וַיִּסִּיב מֹשֶׁה פְּלָגוֹת דָּמָא וְשׁוּי בְּמִזְרְקֵיָא וּפְלָגוֹת דָּמָא זָרַק עַל מִדְּבַחָא:

(ז) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: (ז) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: (ז) וַיִּסִּיב סַפְרָא דְקוּמָא וְקָרָא קָדָם עַמָּא וַאֲמָרוּ כָּל דִּי מְלִיל יְיָ נַעֲבַד וְנִקְבַּל:

(ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּזְרַק עַל הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דָם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: (ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּזְרַק עַל הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דָם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: (ח) וַיִּסִּיב מֹשֶׁה יֵת דָּמָא זָרַק עַל מִדְּבַחָא לְכַפְרָא עַל עַמָּא וַאֲמָר הָא דִּיו דָּם קוּמָא דְגִזֹּר יְיָ עִמָּכֹן עַל כָּל פְּתֻגְמֵיָא הָאֵלִין:

(ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעֵים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל: (ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן נָדָב וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעֵים מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל:

(י) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלֵיו כְּמַעֲשֵׂה לְבַנַּת הַסַּפִּיר וּכְעֵצִים הַשָּׁמַיִם לְטַהֵר: (י) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלֵיו כְּמַעֲשֵׂה לְבַנַּת הַסַּפִּיר וּכְעֵצִים הַשָּׁמַיִם לְטַהֵר: (י) וַחֲזוּ יֵת יְקָר אֱלֹהָא דִּישְׂרָאֵל וַתַּחֲזוּ כְּרִסָּא יְקָרִיָּה כְּעוּבַד אֲבֹן טָבָא וּכְמַחֲזֵי שְׁמֵיָא לְכְרִירוּ:

(יא) וְאֵל אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: (יא) וְאֵל אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: (יא) וּלְרַבְרְבֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הוּוּ נִזְקָא וַחֲזוּ יֵת יְקָרָא דִּי וַחֲזוּ חֲדוֹ בְּקָרְבְּנֵיהוֹן דְּאִתְקַבְּלוּ בְּרַעוּא פְּאֵלוּ אֲכִלִין וְשָׁתוּ:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הִהָרָה וְהִיָּה שָׁם וְאֶתְנַה לְךָ אֶת לַחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הִהָרָה וְהִיָּה שָׁם וְאֶתְנַה לְךָ אֶת לַחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: (יב) וַאֲמָר יְיָ לְמֹשֶׁה סַק לְקַדְמֵי לְטוּרָא וְהוּי תַמְּוֹן וְאֶתְוֹ לְךָ יֵת לוֹחֵי אֲבָנָא וְאוּרִיתָא וְתַפְסְדִּיתָא דְכַתְּבִית לְאֵלוּפִיָּהוֹן:

(יג) וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיַּהֲוִשֶׁע מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַר הָאֱלֹהִים: (יג) וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיַּהֲוִשֶׁע מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַר הָאֱלֹהִים: (יג) וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיַּהֲוִשֶׁע מִשְׁמִשְׁנֵיהּ וַסְלַק מֹשֶׁה לְטוּרָא דְאֵתְגַלִּי עֲלוּהֵי יְקָרָא דִּי:

(יד) וְאֵל הַזְּקֵנִים אָמַר שָׁבוּ לָנוּ בְּזָה עַד אֲשֶׁר נָשׁוּב אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֹן וַחֲזוֹר עִמָּכֶם מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם: (יד) וְאֵל הַזְּקֵנִים אָמַר שָׁבוּ לָנוּ בְּזָה עַד אֲשֶׁר נָשׁוּב אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֹן וַחֲזוֹר עִמָּכֶם מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם: (יד) וְלִסְבִּיָּא אָמַר אוּרִיכוּ לָנָא הִכָּא עַד דְּנִתְגַּב לְזִתְכֹן וְהָא אֶהְרֹן וַחֲזוֹר עִמָּכֹן מִן דְּאִית לִיָּה דִּינָא יִתְקַרְבַּ לְקַדְמֵיהוֹן:

(טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַהָר וַיִּכַּסּ הָעֲנָן אֶת הָהָר: (טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַהָר וַיִּכַּסּ הָעֲנָן אֶת הָהָר: (טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הָהָר וַיִּכַּסּ הָעֲנָן אֶת הָהָר: (טו) וַסְלִיק מֹשֶׁה לְטוּרָא וַחֲפָא עֲנָנָא יֵת טוּרָא:

(טז) וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד יְהוָה עַל הַר סִינַי וַיִּכְסְהוּ הָעֲנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֵל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֲנָן: (טז) וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד יְהוָה עַל הַר סִינַי וַיִּכְסְהוּ הָעֲנָן שֵׁשֶׁת

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן: (טז) ושרא יקרא דני על טורא דסיני ונפתי עננא שתא יומין וקרא למשה ביוםא שביעאה מגו עננא:

(יז) ומראה כבוד יהוה פאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל: (יז) ומראה כבוד יהוה פאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל: (יז) וחיוו יקרא דני כחיוו אשתא אכלא בריש טורא לעיני בני ישראל:

(יח) ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בחר ארבעים יום וארבעים לילה: (יח) ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בחר ארבעים יום וארבעים לילה: (יח) ועל משה בגו עננא וסלק לטורא והוא משה בטורא ארבעין יממין וארבעין לילון:

רש"י

עבודות במיתה בל ופירש לך כאן זבח לאלהים לומר לך מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים אף אני מרבה המקטיר והמנסך שהם עבודות פנים וחייבין עליהם לכל עבודת כוכבים בין שדרכה לעבדה בכך בין שאין דרכה לעבדה בכך אבל שאר עבודות כגון המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק אינו במיתה לאל באזהרה:

(כ) וגר לא תונה – אונאת דברים קונטרליאר"ר בלע"ז (הענען) כמו (ישעיה מט) והאכלתי את מוניק את בשרם: ולא תלחננו – בגזילת ממון: כי גרים הייתם – אם הוניתו אף הוא יכול להונתך ולומר לך אף אתה מגרים באת מוס שבך אל תאמר לחברך. כל לשון גר אדם שלא נולד באותה מדינה לאלא בל ממדינה אחרת לגור שם:

(כא) כל אלמנה ויתום לא תענון – הוא הדין לכל אדם לאלא שדבר הכתוב בהווה לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם:

(כב) אם ענה תענה אותו – הרי זה מקרא קצר גזם ולא פי' עונשו (והא דכתיב והיו נשיכם וגו' זהו אם לעק יעק אצל באם לא יעק לא פי' וק"ל) כמו (בראשית טו) לכן כל הורג קין גזם ולא פי' עונשו אף כאן אם ענה תענה אותו לשון גזם כלומר סופך לטוב את שך למה כי אם לעק יעק אלי וגו':

(כג) והיו נשיכם אלמנות – ממשמע שנא' והרגתי אתכם איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים לאלא הרי זו קללה אחרת שיהיו הנשים לרורות כאלמנות חיות שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות

(טז) כמהר הבתולות – שהוא קצוב נ' כסף אלל החופס את הבתולה ושוכב עמה באונס שנא' (דברים כב) ונתן האיש השוכב עמה לחצי הנערה חמשים כסף:

(יז) מכשפה לא תחיה – (סנהדרין סז) אלא תומת ב"ד ואחד זכרים ואחד נקבות אלא שדבר הכתוב בהווה שהנשים מצויות מכשפות: (יח) (ס"א כל שוכב עם בהמה מות יומת – בסקילה רוצע כנרבעת שכתוב בהן דמיהם ב"ס):

(יט) לאלהים – לעבודת כוכבים. אילו היה נקוד לאלהים (הלמ"ד בצירי) היה צריך לפרש ולכתוב אחרים עכשיו שאמר לאלהים אין צריך לפרש אחרים שכל למ"ד ובי"ת וה"א המשמשות בראש התיבה אם נקוד בחטף כגון למלך למדבר לעיר צריך לפרש לאיזה מלך לאיזה מדבר לאיזה עיר וכן למלכים ולרגלים בחיר"ק צריך לפרש לאיזה ואם אינו מפרש כל מלכים במשמע וכן לאלהים (בצירי) כל אלהים במשמע אפילו קודם אבל כשהיא נקודה פתח כמו למלך למדבר לעיר (פתח וקמץ ענין אחד בענין זה וגם י"ל בדרך אחר כמ"ש בדקדוקי רש"י. יעוין ב"ו) נודע באיזה מלך מדבר וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר וכן לאלהים לאותם שהזרתם עליהם במ"א כיוצא בו (תהלים פו) אין כמוך באלהים לפי שלא פירש הולך לניקד פתח: יחרם – יומת. למה נאמר יחרם והלא כבר נאמרה בו מיתה במ"א (דברים יז) והוא את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' אלא לפי שלא פירש על איזו עבודה חייב מיתה שלא תאמר כל

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

זכור בניך תתן לי – לפדותו בחמש סלעים מן הכהן והלחא כבר איה עליו במקום אחר אלחא כדי לסמוך לו כן תעשה לשוךך מה זכור אדם לאחר ל' יום פודהו שנאמר (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה אף זכור בהמה דקה מטפל בו ל' יום ואח"כ נותנו לכהן:

(כט) שבעת ימים יהיה עם אמו – זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את קרבנו לא ימהר קודם שמונה לפי שהוא מחוסר זמן: **ביום השמיני תתנו לי** – יכול יהא חובה לבו ביום נאמר כאן שמיני ונאמר להלן (ויקרא כב) ומיום השמיני והלחא יראה מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ולהלן אף שמיני האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן וכן משמעו וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לי (מכילתא):

(ל) ואנשי קדש תהיון לי – אם אתם קדושים ופרושים משקולי נבלות וטרפות הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי: **ובשר בשדה טרפה** – (מכילתא) אף בבית כן אלחא שדיבר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף וכן (דברים כב) כי בשדה מצאהו וכן (שם כג) אשר לא יהיה טהור מקרה לילה הוא הדין למקרה יום אלחא שדיבר הכ' בהווה [ואו"ת] ובשר תלוי מן חיוור חיתא ששר שנתלש ע"י טרפת זאב או ארי (או) מן חיה כשרה או מצהמה כשרה בחייה: **לכלב תשליכון אותו** – (מכילתא) אף הוא לכלב או אינו אלחא כלב כמשמעו ת"ל בנבלה או מכור לנכרי ק"ו לטרפה שמוותרת בכל הנאות א"כ מה ת"ל לכלב למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל צריה שני' (שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמר הקב"ה תנו לו שכרו:

(א) לא תשא שמע שוא – כתרנומו לא תקבל שמע דסקר אזהרה למקבל לשון הרע ולדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבא בעל דין חבירו: **אל תשת ידך עם רשע** – הטוען את חבירו תביעת סקר שהבטיחהו להיות לו עד חמס:

(ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות – (סנהדרין ב) יש במקרא זה מדרכי חכמי ישראל אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו מכאן

להנשא והבנים יהיו יתומים שלא יניחום ז"ד לירד לנכסי אביהם לפי שאין יודעים אם מתו אם נשבו:

(כד) **אם כסף תלוה את עמי** – רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג' וזה אחד מהן: **את עמי** – (ז"מ ע"א) עמי ונכרי עמי קודם עני ועשיר עני קודם עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין. וזה משמעו אם כסף תלוה. את עמי תלוהו ולא לעו"ג ולאזהר מעמי את העני ולאזהר עני לאותו שעמד. (ד"א את העני שלא תנהוג בו מנהג בזיון בהלוואה שהוא עמי: את העני עמד – הוי מסתכל בעלמך כאלו אתה עני): **לא תהיה לו כנשה** – לא תתבענו בחזקה אם אתה יודע שאין לו אל תהי דומה עליו כאלו הלוייתו אלחא כאלו לא הלוייתו כלומר לא תכלימהו: **נשך** – רבית שהוא כנשיכת נחש שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מצבצב ונופח עד הקדקדו כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה:

(כה) **אם חבל תחבל** – כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה אלחא שממשכנין את הלואה כשמגיע הזמן ואינו פורע (חבול תחבול כפל כך בחבלה עד כמה פעמים אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי והרי נפשך עולה אללי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני ואני מחזירה לך אף אתה טול והשב טול (השב): **עד בא השמש תשיבנו לו** – כל היום תשיבנו לו עד בא השמש וכבוא השמש תחזור ותטלנו עד שיבא בקר של מחר ובכסות יום הכתוב מדבר שאין צריך לה בלילה (מכילתא):

(כו) **כי הוא כסותה** – זו טלית: **שמלתו** – זו חלוק: **במה ישכב** – לרבות את המלע:

(כז) **אלהים לא תקבל** – (סנהדרין סו) הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקבלת דיון: (כח) **מלאתך** – חובה המוטלת עליך כשתתמלא תבואתך להתבטל והם זכורים: **ודמעך** – התרומה ואיני יודע מהו לשון דמע: **לא תאחר** – לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את המוקדם ולהקדים את המאוחר שלא יקדים תרומה לזכורים ומעשר לתרומה:

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

ולסייע את חוזק החומה כיוצא בו (דברים ז) כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו' שמא תאמר כן בתמיה לא תירא מהם ומדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר הא כיילד זקן ואינו לפי כבודו וחדלת או בהמת נכרי ומשאו של ישראל וחדלת: עזב תעזב עמו – לפרק המשא. מלמשקל ליה מליטול משאוי ממנו (ב"מ לב):

(ו) אבינדך – לשון אובה שהוא מדולדל ותאב לכל טובה:

(ז) ונקי ולדיק אל תהרג – מניין ליוצא מב"ד חייב ואמר א' יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו ת"ל ונקי אל תהרג ואע"פ שאינו לדיק שלא נלמד בב"ד מ"מ נקי הוא מדין מיתה שהרי יש לך לזכותו. ומניין ליוצא מב"ד זכאי ואמר א' יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו לב"ד ת"ל ולדיק אל תהרג וזה לדיק הוא שנלמד בב"ד: כי לא אלדיק רשע – אין עליך להחזירו כי אני לא אלדיקו בדיני אם ילא מידך זכאי יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה:

(ח) ושחד לא תקח – אפי' לשפוט אמת וכ"פ כדי להטות את הדין שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר לא תטה משפט: יעור פקחים – (כתובות קה מכילתא) אפי' חכם בתורה ונוטל שוחד סוף שתטרוף דעתו עליו וישתכח תלמודו ויכהה מאור עיניו: ויסלף – כתרגומו ומקלקל: דברי לדיקים – דברים המלודקים משפטי אמת וכן תרגומו פתגמין תריילין. ישרים:

(ט) וגר לא תלחץ – בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר מפני שקורו רע (ב"מ נו): את נפש הגר – כמה קשה לו כשלוחאים אותו:

(י) ואספת את תבואתה – לשון הכנסה לבית כמו (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך:

(יא) תשמטנה – מעבודה: ונטשתה – מאכילה אחר זמן הביעור. ד"א תשמטנה מעבודה גמורה כגון חרישה וזריעה. ונטשתה מלזבל ומלקשקש: ויתרם תאכל חית השדה – (מכילתא) להקיש מאכל אביון למאכל חיה מה חיה אוכלת בלא מעשר אף אביונים

דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד וסוף המקרא דרשו אחרי רבים להטות שאם יש שנים במחייבין יותר על המזכין הטה הדין על פיהם לחובה ובדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמנע המקרא דרשו. ולא תענה על ריב על רב שאין חולקין על מופלא שבב"ד לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם (סנהדרין מ) ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעת – לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירבו המחייבין על המזכין: ולא תענה על רב – לנטות מדבריו לפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן: אחרי רבים להטות – ויש רבים שאתה נוטה אחריהם ואימתי בזמן שהן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין וממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל היה עמהם לטובה מכאן אמרו דיני נפשות מטין ע"פ אחד לזכות וע"פ שנים לחובה ואונקלוס תרגם לא תחמנע מלאלפא מה דבעינדך על דינא. ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש: לא תענה על ריב לנטות – אם ישאלך דבר למשפט לא תענה לנטות לכל אחד ולסלק עצמך מן הריב אלא הוא דן אותו לחמיתו. ואני אומר ליישבו על אופניו כפשוטו וכך פתרונו: לא תהיה אחרי רבים לרעת – אם ראית רשעים מטין משפט לא תאמר הואיל ורבים הם הגני נוטה אחריהם: ולא תענה על ריב לנטות וגו' – ואם ישאלך הגדון על אותו המשפט אל תענו על הריב דבר הנוטה אחרי אותו רבים להטות את המשפט מאמתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא וקולר יהא תלוי בלואר הרבים:

(ג) לא תהדר – לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין וכומר דל הוא אזכנו ואכבדנו:

(ה) כי תראה חמור שונאך וגו' – הרי כי משמש בלשון דלמא שהוא מד' לשונות של שמושי כי וכה פתרונו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו: וחדלת מעזב לו – בתמיה: עזב תעזב עמו – עזיבה זו לשון עזרה וכן (מ"א יד) עזר ועזב וכן (נחמיה ג) ויעזבו את ירושלים עד החומה מלאוה עפר לעזב

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

(יח) לא תזבח על חמץ וגו' – לא תשחט את הפסח בי"ד בניסן עד שתזבער החמץ (מכילתא פסחים סג): ולא ילין חלב חגי וגו' – חוץ למזבח: עד בקר – יכול אף על המערכה יפסל בלינה ת"ל (ויקרא ו) על מוקדה על המזבח כל הלילה: ולא ילין – אין לינה אלא בעמוד השחר שנא' עד בקר אצל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח:

(יט) ראשית בכורי אדמתך – אף השביעית חייבת בזכורים לכך נאמר אף כאן בכורי אדמתך. כיצד אדם נכנס לתוך שדהו ורואה תאנה שזכרה כורך עליה גמי לסימן ומקדישה ואין בזכורים אלא משבעת המינים האמורין במקרא (דברים ח) ארץ חטה ושעורה וגו': לא תבשל גדי – אף עגל וכבש בכלל גדי שאין גדי אלא לשון ולד רך ממה שאתה מולא בכמה מקומות בתורה שכתוב גדי והורכך לפ' אחריו עזים כגון (בראשית לח) אנכי אשלח גדי עזים את גדי העזים (סם כז) שני גדיי עזים ללמדך שכ"מ שנא' גדי סתם אף עגל וכבש במשמע ובג' מקומות נכתב בתורה א' לאיסור אכילה וא' לאיסור הגאה וא' לאיסור בישול (פסחים כז חולין קטו):

(כ) הנה אנכי שולח מלאך – כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם (שמות לג) כי לא אעלה בקרבך: אשר הכינותי – אשר זמנתי לתת לכם זהו פשוטו ומדרשו אל המקום אשר הכינותי כבר מקומי ניכר כנגדו וזה א' מן המקראות שאומרים שבהמ"ק של מעלה מכון כנגד בהמ"ק של מטה:

(כא) אל תמר בו – לשון המראה כמו (יהושע א') אשר ימרה את פיד: כי לא ישא לפשעכם – אינו מלומד בכך שהוא מן הכת שאין חוטאין ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו: כי שמי בקרבנו – מחובר לראש המקרא השמר מפניו כי שמי משותף בו ורבותינו אמרו זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו. מטטרו"ן בגי' שדי:

(כב) ולרתי – כתרגומו ולעיק:

(כד) הרם תהרסם – לזאתם אלהות:

אוכלים בלא מעשר מכאן אמרו אין מעשר בשביעית: כן תעשה לכרמך – ותחלת המקרא מדבר בשדה הלבן כמו שאמר למעלה הימנו תזרע את ארצך:

(יב) וביום השביעי תשבת – (מכילתא) אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת לא תנהוג בה שבת בראשית: למען ינוח שורך וחמורך – תן לו נייח להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית אמרת אין זה נייח אלא נער: בן אמתך – (מכילתא) בעבד הערל הכתוב מדבר: והגר – זה גר תושב:

(יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו – (מכילתא) לעשות כל מצות עשה באזהרה שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו: לא תזכירו – (ע"ז ג) שלא יאמר לו שמור לי בצד ע"א פלונית או תעמוד עמי ביום ע"א פלונית ד"א ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו ללמדך ששקולה ע"א כנגד כל המצות כולן והגזיר בה כשומר את כולן: לא ישמע – מן הנכרי: על פיד – שלא תעשה שותפות עם נכרי וישבע לך בע"א שלו נמצאת שאתה גורם שיזכר על ידך:

(יד) רגלים – פעמים וכן (במדבר כב) כי הכיתני זה שלש רגלים:

(טו) חדש האביב – שהתבואה מתמלאת בו באביב. אביב לשון אב צור וראשון לבשל פירות: ולא יראו פני ריקם – כשתבאו לראות פני ברגלים הביאו לי עולות (חגיגה ז):

(טז) וחוה הקליר – הוא חג שבעות: בכורי מעשיך – שהוא זמן הבאת בכורים ששתי הלחם הבאים בעלמך היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש שנאמר (במדבר כה) וביום הבכורים וגו': וחוה האסיף – הוא חג הסוכות: באספך את מעשיך – שכל ימות החמה התבואה מתיבשת בשדות ובהג אופפים אותה אל הבית מפני הגשמים:

(יז) שלש פעמים וגו' – לפי שהענין מדבר בשביעית הורכך לו' שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא): כל זכורך – הזכרים שבו:

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

והאחת לשמוש: עד הנהר – פרת: וגרשתמו – ותגרשם:

(לג) כי תעבד וגו' – הרי אלו כי משמשין במקום אשר וכן בכמה מקומות וזהו לשון אי שהוא אחד מד' לשונות שהכי משמש וגם מלינו בהרבה מקומות אם משמש בלשון אשר כמו (ויקרא ב) ואם תקריב מנחת זבוכים שהיא חובה:

(א) ואל משה אמר עלה – פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות וז' בסיון נאמרה לו עלה:

(ב) ונגש משה לבדו – אל הערפל:

(ג) ויבא משה ויספר לעם – בו ביום: את כל דברי ה' – מלות פרישה והגבלה: ואת כל המשפטים – (מכילתא צפ' יתרו) ז' מלות שנלטו בני נח. ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה:

(ד) ויכתב משה – (מכילתא) מצרשית ועד מתן תורה וכתב מלות שנלטו במרה: וישכם בבקר – בחמשה בסיון:

(ה) את נערי – הבכורות:

(ו) ויקח משה חזי הדם – (זבחים לו) מי חלקו מלאך בא וחלקו: באגנות – שתי אגנות אחד לחזי דם עולה וא' לחזי דם שלמים להזות אותם על העם. ומכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים שאין הזאה בלא טבילה:

(ז) ספר הברית – מצרשית ועד מתן תורה ומלות שנלטו במרה:

(ח) ויזרק – ענין הזאה ותרגומו וזרק על מדבחה לכפרא על עמא:

(י) ויראו את אלהי ישראל – נסתכלו והליאו ונתחייבו מיתה אלא שלא ראה הקב"ה לערצב שמחת התורה והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנוכת המשכן. ולזקנים עד ויהי העם כמתאווננים וגו' ותדער צם אש ה' ותאכל בקלה המחנה בקלינים שבמחנה: כמעשה לבנת הספיר – (סוטה יב) היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים: וכעאם השמים לטהר – משנגאלו היה אור וחודה לפניו: וכעאם – כתרגומו לשון מראה:

מצבותיהם – אבנים שהם מליצין להשתחוות להם:

(כו) לא תהיה משכלה – אם תעשה רכוני: משכלה – מפלת נפלים או קוצרת את בניה קרויה משכלה:

(כז) והמתי – כמו והמתתי ותרגומו ואשגש. וכן כל תיבה שפועל שלה בכפל אות אחרונה כשתפוך לדבר בלשון פעלתי יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלחפוס כגון והמותי מגזרת (ישעיה כח) והאם גלגל עגלתו. וסבותי מגזרת (ש"א ז) וסבב בית אל. ללותי מגזרת (ישעיה יט) לללו וחרבו. (שם מט) על כפים חקותיך מגזרת (שופטים ה') חקקי לב (ש"א יב) את מי רכותי מגזרת (איוב כ) רץ עזב לים. והמתרגם והמותי ואקטל טועה הוא שאלו מגזרת מיתה היא אין ה"א שלה בפת"ח ולא מ"ם שלה מודגשת ולא נקודה מלחפוס אלא והמתי [בצירי] כגון (במדבר יד) והמתה את העם הזה והתי"ו מודגשת לפי שתבא במקום ב' תוי"ן האחת נרששת לפי שאין מיתה בלא תי"ו והאחרת משמשת כמו אמרתי חטאתי עשיתי וכן ונתתי התי"ו מודגשת שהיא באה במקום שתיים לפי שהיה צריך שלשה תוי"ן שתיים ליסוד כמו (יהושע י) ביום תת ה' (קהלת ג) מתת אלהים היא והשלישי לשמוש: ערף – שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפס:

(כח) הרעה – מין שרץ העוף והיתה מכה אותם צעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים (סוטה לו) והרעה לא עברה את הירדן והחתי והכנעני הם ארץ סיחון ועוג לפיכך מכל ז' אומות לא מנה כאן אלא אלו. וחוי אע"פ שהוא מעבר הירדן והלאה שנו רבותינו במס' סוטה על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה:

(כט) שממה – ריקנית מבני אדם לפי שאתם מעט ואין צמם כדי למלחות אותה: ורבה עליך – ותרבה עליך:

(ל) עד אשר תפרה – תרבה לשון פרי כמו פרו ורבו:

(לא) ושתי – לשון השתה והתי"ו מודגשת מפני שבאה תחת שתיים שאין שיתה בלא תי"ו

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

כשירד משה וישמע יהושע את קול העם צרעה למדנו שלא היה יהושע עמהם: (יז) ואל הזקנים אמר – צלחתו מן המחנה: צדו לנו בזה – והתעכבו כאן עם שאר העם במחנה להיות נכונים לשפוט לכל איש ריבו: חור – בנה של מרים היה ואצו כלב בן יפנה שנא' (ד"ה א) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אפרת זו מרים כדאיתא בסוטה: מי בעל דברים – מי שיש לו דין:

(טז) ויכסהו הענן – (יומא 7) רבותינו חולקין בדבר. יש מהם אומרים אלו ששה ימים שמר"ח ועד עכרת יום מתן תורה. רש"י ישן: ויכסהו הענן – להר: ויקרא אל משה ביום השביעי – לומר עשרת הדברות ומשה וכל בני ישראל עומדים אלא שחלק הכתוב כבוד למשה (יומא 8) וי"א ויכסהו הענן למשה ו' ימים לאחר עשרת הדברות והם היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל הלוחות ולמד שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ו' ימים: (יח) בתוך הענן – ענן זה כמין עשן הוא ועשה לו הקב"ה למשה שזיל (נ"א חופה) בחוכו:

לטהר – לשון צדור ולכול:

(יח) ואל אצילי – הם נדב ואציהוא והזקנים: לא שלח ידו – מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד: ויחזו את האלהים – היו מסתכלין בו בלב גם מתוך אכילה ושחיה כך מדרש תנחומא ואונקלוס לא תרגם כן. אצילי לשון גדולים כמו (ישעיה מא) ומאציליה קראתיך (במדבר יח) ויאכל מן הרוח (יחזקאל מא) שש אמות אצילה:

(יט) ויאמר ה' אל משה – לאחר מ"ח: עלה אלי ההרה והיה שם – מ' יום: את לחת האבן והחורה והמנוה אשר כתבתי להורותם – כל שש מאות ושלש עשרה מאות בכלל עשרת הדברות הן ורבינו סעדיה פירש באזהרות שישל דבור ודבור מאות התלויות בו:

(יג) ויקם משה ויהושע משרתו – לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן ואומר אני שהיה התלמיד מלוח לרב עד מקום הגבלת תחומי ההר שאינו ראוי לילך משם והלחה ומשם ויעל משה לבדו אל הר האלהים ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל מ' יום שכן מצינו

נביא – ירמיה פרק לד' ו-ב' פס' מפרק לג'

(ח) הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה אהרי כרת המלך צדקיהו ברית את כל העם אשר בירושלם לקרא להם דרור: (ט) לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו העברי והעבריה חפשים לבלתי עבד בם ביהודי אחיהו איש: (י) וישמעו כל השרים וכל העם אשר באו בברית לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו חפשים לבלתי עבד בם עוד וישמעו וישלחו: (יא) וישבו אחרי כן וישבו את העבדים ואת השפחות אשר שלחו חפשים ויכבשו (ויכבשו) לעבדים ולשפחות: (יב) ויהי דבר יהוה אל ירמיהו מאת יהוה לאמר: (ג) בזה אמר יהוה אלהי ישראל אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוצאי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר: (ד) מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לה ועבדה שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא שמעו אבותיכם אלי ולא הטו את אונם: (ט) ותשבו אתם היום ותעשו את הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותכרתו ברית לפני בבית אשר נקרא שמי עליו: (טז) ותשבו ותחללו את שמי ותשבו איש

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

את עבדו ואיש את שפחתו אשר שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות: (י) לכן בזה אמר יהוה אתם לא שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו הנני קרא לכם דרור נאם יהוה אל החרב אל הדבר ואל הרעב ונתתי אתכם לזועה ולזעוה לכל ממלכות הארץ: (כ) בזה אמר יהוה אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: (כז) גם זרע יעקוב ודרור עבדי אמאס מקחת מזרעו משלים אל זרע אברהם ישחק ויעקב פי אשוב (אשיב) את שבותם ורחמתיים:

משנה – פרה פרק ח'

(א) שנים שהיו שומרים את השקת, נטמא אחד מהם, כשרים, מפני שהן ברשותו של שני. טהר, ונטמא שני, כשרים, מפני שהן ברשותו של ראשון. נטמאו שניהן באחת, פסולין. עשה אחד מהן מלאכה, כשריו, מפני שהן ברשותו של שני. עמד, ועשה השני מלאכה, כשריו, מפני שהן ברשותו של ראשון. עשו שניהן באחד, פסולין:

רע"ב – (א) שנים שהיו שומרים את השוקת – שנתמלא לחטאת: טהר – אותו שנטמא טהר מטומאתו: ונטמא שני – היינו חזרו

(ב) המקדש מי חטאת, לא ינעול את הסנדל. שאם נפלו משקין על הסנדל, נטמא וטמאהו. הרי הוא אומר, מטמאין לא טמאני ואתה טמאתני. נפלו משקין על בשרו, טהור. נפלו על פסותו, נטמאת וטמאתו. הרי זה אומר, מטמאין לא טמאני ואתה טמאתני:

רע"ב – (ב) נטמא וטמאהו – נטמא הסנדל וטימא את האדם לחטאת, שכלים שנטמאו צמקים מטמאים את האדם לחטאת, שאין מונין ראשון ושני בחטאת, כדתן לקמן פרק כל הראוי (משנה ו) אף על פי שאם נפלו המשקים הללו על בשרו, טהור, שהטהור לפרה אם נגעו משקין טמאים

(ג) השורף פרה, ופרים, והמשלח את השעיר, מטמא בגדים. פרה ופרים ושעיר המשתלח עצמן אין מטמאין בגדים. הרי זה אומר, מטמאין לא טמאני ואתה טמאתני:

רע"ב – (ג) השורף פרה – אדומה ופרים הנשרפים. כגון פר יום הכפורים ופר כהן משיח ופר העלם דבר של איזור, מטמאים בגדים, דככולהו כתיב יבס בגליו, ולא שנא בגדים שהוא לבוש ולא שנא בגדים שהוא

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

הרי הן טהורים. והיינו דלמרי ליה בגדים (ד) האוכל מנבלת העוף הטהור והיא בבית הבליעה, מטמא בגדים. הנבלה עצמה אינה מטמאה בגדים. הרי זה אומר, מטמאין לא טמאויני ואתה טמאתני:

רע"ב – (ד) האוכל מנבלת עוף טהור – נבלת עוף טהור אין לה טומאה אם נגעה בלדס או בצגדים, אלא בבית הבליעה מטמא

(ה) כל וילד הטמאות אינו מטמא כלים, אלא משקה. נטמא משקה, טמאין. הרי זה אומר, מטמאין לא טמאויני ואתה טמאתני:

רע"ב – (ה) כל וילד הטומאה – כגון ראשון ושני, אין מטמא כלים. אלא אם הטומאה. ומשקה שנטמא בראשון ושני מטמא כלים,

(ו) אין בלי חרש מטמא חברו, אלא משקה. נטמא משקה, טמאויני. הרי זה אומר, מטמאין לא טמאויני ואתה טמאתני:

רע"ב – (ו) אין כלי חרס מטמא חברו – שאין כלי חרס נעשה אם הטומאה לעולם ואין כלי חרס מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, אלמא שאין כלי חרס מטמא חברו:

(ז) כל הפוסל את התרומה, מטמא את המשקין להיות תחלה לטמא אחר ולפסול אחר, חוץ מטבול יום. הרי זה אומר, מטמאין לא טמאויני ואתה טמאתני:

רע"ב – (ז) כל הפוסל את התרומה – כגון ידים שניות עושות משקים תחלה לטמא חולין, וידים עמנו שנגעו באוכלי חולין, טהורים, שאין שני עושה שלישי בחולין: חוץ מטבול טום – שלא העריב שמשו. רע"פ

(ח) כל הימים במקוה, שנאמר (בראשית א), ולמקוה הימים קרא ימים, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, הים הגדול במקוה, לא נאמר ימים, אלא שיש בו מיני ימים הרבה. רבי יוסי אומר, כל הימים מטהרין בזוחליו, ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת:

רע"ב – (ח) כל הימים כמקוה – לכל הני מילי דקתני בסופו (וגם) אין מטהרין בזוחליו, דאין מקוה מטהר בזוחליו אלא במכונסין, דכתיב (ויקרא יא) אך מעין, מעין מטהר בזוחליו, ואין מקוה מטהרת בזוחליו, ופסולין לזבין, דזב צעי מים חיים, דכתיב (שם טו) ורחץ את בשרו במים חיים. ולמלרע דכתיב (שם יד) אל כלי חרש על מים חיים. ולמי חטאת דכתיב (במדבר יט) מים חיים אל כלי:

הים הגדול כמקוה – לא קרא הכתוב מקוה אלא לים הגדול דציה משתעי קרא צמעשה בראשית ששם נקוו כל מימי בראשית. ולא נאמר ימים בלשון רבים, אלא מפני שמעורבים בו מיני ימים הרבה, שכל הנחלים הולכים אליו: ר' יוסי אומר – כל הימים וים הגדול, תורת מעין עליהן לענין שהן מטהרין בזוחליו, מפני שהנחלים הולכין וזחליו עליהן.

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

אבל פסולין הן לחורת מים חיים שהכתוב (ט) המים המכבים, פסולים. אלו הן המכבים, המלוחים והפושרים. המים המכבים, פסולין. אלו הם המים המכבים, המכבים אחד בשבוע. המכבים בפלמסיות ובשני בצרון, פשרים. רבי יהודה פוסל:

רע"ב – (ט) מים המוכין – המזיקין כגון שהן מלוחין ופושרין: פסולין – למי חטאת: מים המכבים – הפוסקין. כמו אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נח): פסולין – דמים חיים בעיניו: אחד בשבוע – אבל אחד ציובל שפיר

(י) מי קרמיון ומי פוגה, פסולים, מפני שהם מי בצים. מי הירדן ומי ירמונה, פסולים, מפני שהם מי תערובות, ואלו הן מי תערובות, אחד פשר ואחד פסול שנתערבו. שניהן פשרין ונתערבו, פשרין. רבי יהודה פוסל:

רע"ב – (י) מי קרמיון ומי פוגה – נהרות שבארץ ישראל הן: מי בלים – לשון היגאה גומא בלא בלא (איוב ח) כלומר, מים שחומר וטיט מעורב בהן. ורחמנא אמר מים חיים אל כלי, והכא איכא חליצה דין מים לכלי: מי תערובות – שמים פסולים מתערבים בהם:

(יא) באר אחאב ומערת פמיס, פשרה. המים שנסתנו ושינוין מחמת עצמן, פשרין. אמת המים הבאה מרחוק, פשרה, ובלבד שישמרה שלא יפסיקנה אדם. רבי יהודה אומר, הרי היא בחזקת מתרת. באר שנפל לתוכה חרסית או אדמה, ימתין לה עד שתצל, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אינו צריך להמתין:

רע"ב – (יב) באר אחאב – לא חתפרט היכן הוא, והא קמשמע לן דמים חיים הן: ומערת פמיס – מערה הסמוכה לעיר דן שמש ירדן יולא. ובלשון ישמעאל קורין לדן

קוראן מקוה. והלכה כר' יוסי:
מקרו מים חיים: צפולמסיות – חיילות של גייסות ששוחין ומלקלים בהן: בשני בצרון – שנים של עזרת גשמים: ר' יהודה פוסל – אפילו אותן שאין מכזבין אלא צפולמסיות ובשני בצרון. ואין הלכה כרבי יהודה:

אחד פסול ואחד כשר – ונתערבו, אסור לקדש ממקום התערובות ולמטה: ר' יהודה פוסל – אפילו בשניהם כשרים פוסל ר' יהודה ליטול ממקום התערובות, גזירה אטו אחד פסול. ואין הלכה כר' יהודה:

בניו"ס: ר' יהודה אומר הרי היא בחזקת מותרת – ואין הלכה כרבי יהודה: עד שתכל – עד שיחזרו המים ללולים כדמעיקרא. ואין הלכה כר' ישמעאל:

גמרא – נדה דף יז' ע"א

תנו רבנן ג' דברים נאמרו בצפרנים שורפן חסיד קוברן צדיק זורקן רשע: והמקוץ דם ומשמש מטתו: דאמר מר מקוץ דם ומשמש מטתו הויין לו בנים ויתקין הקיזו שניהם ושמשו הויין לו בנים בעלי דאתן אמר רב ולא אמרן אלא דלא טעים מידי אבל טעים מידי לית לן בה:

חק לישראל – פרשת משפטים יום ו'

רש"י על הגמרא

חסיד – עדיף מזדיק כשקובצו איכא למיחש – חלשים יותר מדאי קיט להם קרן צמוחם
דהדרי ומגלו: ויחקין – חלשים: בעלי ראתו כלאמר בכחובות:

זוהר – יתרו דף פח' ע"ב

תא חזי, בכל שיתא יומי דשבתא, פד מטא שעתא דעלותא דמנחה, דינא תקיפא שלטא, וכל דינין מתערין. אבל ביומא דשבתא, פד מטא עדן דעלותא דמנחה, רעוא דרעוין אשתכח, ועתיקא קדישא גליא רעון דיליה, וכל דינין מתכפין, ומשתכח רעויתא וחדו בכלא:
ובהאי רעון, אסתלק משה, נביאה מיהימנא קדישא מעלמא. בגין למנדע, דלא בדינא אסתלק, וההיא שעתא (דף פ"ט ע"א) ברעון דעתיקא קדישא נפק נשמתיה, ואתטמר ביה. בגין פה, (דברים לה) ולא ידע איש את קברתו פתיב. מה עתיקא קדישא, טמירא מפל טמירין, ולא ידעין עלאין ותתאין. אוף הקא, האי נשמתא דאתטמר בהאי רעון, דאתגליא בשעתא דעלותא דמנחה דשבתא, פתיב ולא ידע איש את קברתו והוא טמיר מפל טמירין דעלמא, ודינא לא שלטא ביה. זפאה חולקיה דמשה:

הלכה – הרמב"ם הלכות שבת פ"ו

(ח) ישראל שאמר לגוי לעשות לו מלאכה זו בשבת אע"פ שעבר ומכין אותו מכת מרדות מותר לו ליהנות באותה מלאכה לערב אחר שימתין בכדי שתעשה ולא אסרו בכל מקום עד שימתין בכדי שיעשו אלא מפני דבר זה שאם תאמר יהא מותר מיד שמא יאמר לגוי לעשות לו וימצא הדבר מוכן מיד וכיון שאסרו עד שימתין בכדי שיעשו לא יאמר לגוי לעשות לו שהרי אינו משתכר כלום מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת:

(ט) דבר שאינו מלאכה ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה:

לע"נ

זאב חיים בן שרה, משה דוד בן סוזנה מלכה, גד גבריאל בן סוזן, סוזנה מלכה
בת שמחה, דניאלה פורטונה בת רחל, צדיקה בת שרה ז"ל